

## Archeologie





# Nota Archeologie 2006-2012



# Inhoudsopgave

<b>Voorwoord</b> .....	<b>3</b>
<b>1. Inleiding</b> .....	<b>4</b>
<b>2. Archeologie</b> .....	<b>5</b>
<b>3. Terugblik</b> .....	<b>8</b>
<b>4. Archeologiebeleid 2006-2012</b> .....	<b>10</b>
4.1. Taken voortvloeiend uit implementatie .....	10
4.2 Ambities .....	13
<b>5. Partners in uitvoering</b> .....	<b>18</b>
5.1 Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland .....	18
5.2 Vrijwilligers/amateur-archeologie .....	18
<b>6. Instrumentarium en financiële kader 2006-2012</b> .....	<b>19</b>
6.1 Instrumentarium 2006-2012 .....	19
6.2 Financieel kader 2006-2012 .....	19
<b>Bijlagen</b>	
Bijlage 1: Toetsingskader .....	21
Bijlage 2: Verklarende woordenlijst en gebruikte afkortingen .....	22
Bijlage 3: actiepuntenlijst ambities .....	23



# Voorwoord

In de afgelopen jaren is er veel maatschappelijke en politieke aandacht geweest voor archeologie. De invoering van de nieuwe regels voor de omgang met archeologische waarden heeft veel voeten in de aarde gehad. Dit is mede veroorzaakt door de lange tijd die het Rijk heeft genomen om het Europese verdrag inzake archeologie, het Verdrag van Valletta, te vertalen in Nederlandse wetgeving.

De belangrijkste reden is echter de onbekendheid geweest met de mogelijkheden en onmogelijkheden om op een praktische en werkbare wijze om te gaan met archeologische waarden. Enkele kostbare opgravingen hebben er vervolgens voor gezorgd dat archeologische restanten veel meer gezien werden als onvermijdbare kostenpost bij maatschappelijk relevante projecten, dan als schatkamer van het verleden en informatiebron voor onze Zeeuwse geschiedenis.

Met de unanieme vaststelling van deze nota archeologiebeleid

hebben de Staten van Zeeland een belangrijke bijdrage geleverd aan het inzichtelijk maken van de waarde van archeologie, het bijdragen aan het behoud van archeologische vondsten en het vergroten van de kennis daarover, alsmede het komen tot een praktische en betaalbare wijze van omgaan met archeologische restanten.

Archeologische vondsten vormen naar mijn overtuiging een onmisbaar onderdeel van ons cultureel erfgoed. Ik verwacht dat we met het realiseren van onze ambities voor dit beleids-onderdeel een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan Cultuur Continu.

*Harry van Waveren*  
*Gedeputeerde voor o.a. archeologie*

# Inleiding

Een van de speerpunten van het provinciaal cultuurbeleid is integrale aandacht voor het culturele erfgoed van Zeeland in de meest brede zin (zie bladzijde 26 van de nota Cultuur continu). Cultureel erfgoed is een breed begrip en hieronder vallen vele vormen van (im)materieel erfgoed zoals monumenten, museale voorwerpen, oude schepen, gewoonten en gebruiken, (orale) tradities en rituelen. Gezien deze breedte en de verschillende ontwikkelingen, taken en verantwoordelijkheden op onderdelen daarvan hebben wij besloten op vier redelijk af te bakende onderdelen van dit beleidsveld separate uitvoeringsnota's uit te brengen, namelijk:

- archeologiebeleid
- monumentenzorg en cultuurhistorie
- museumbeleid
- immaterieel erfgoed en archieven

Het is en blijft nadrukkelijk onze bedoeling het provinciaal beleid voor het culturele erfgoed van Zeeland integraal en in samenhang uit te voeren.

Als uitwerking van de Cultuurnota 2005-2008 Cultuur Continu, ligt hier de Nota Archeologie voor. Met deze nota willen wij komen tot een integraal document waarin zowel de ruimtelijke als de maatschappelijke aspecten van het archeologiebeleid worden meegenomen.

Met deze nota geven wij invulling aan de komende implementatie van het Verdrag van Valletta (Malta) in de Nederlandse wetgeving (concept Wet op de Archeologische Monumentenzorg), naar verwachting 2006). Onze taken en verantwoordelijkheden bekijken wij in het licht van het voorliggende wetsvoorstel.

Behalve dat wij invulling geven aan wettelijke taken, willen wij ook onze ambities voor de komende jaren kenbaar maken.

Deze ambities zijn:



Opgraving Abdijplein (resten ringwalburg)

Het Europees Verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed is in 1992 voor Nederland door toenmalig minister H. D' Ancona ondertekend. De zorg om de toenemende vernietiging van het archeologisch bodemarchief was aanleiding tot het opstellen van het Verdrag. Uitgangspunt van het verdrag is het archeologisch erfgoed zoveel mogelijk ter plekke (in situ) te bewaren en beheermaatregelen te nemen om dit te bewerkstelligen. Bodemverstoorders zijn verplicht archeologisch (voor)onderzoek uit te laten voeren om inzicht te krijgen in de waarde van het bodemarchief. Daar waar behoud van belangrijke archeologische waarden in situ niet mogelijk is, moet de archeologische informatie door opgraving (behoud ex situ) worden veiliggesteld. Door de ondertekening nam Nederland de verantwoordelijkheid om de nodige (wettelijke) maatregelen te treffen.

1. Behoud 'in situ'
2. Optimaliseren kennis voor beleid
3. Ontsluiting archeologisch erfgoed

Het archeologiebeleid geeft met het uitvoeren van deze ambities invulling aan onze derde ambitie uit de Cultuurnota 2005-2008: "Culturele factor in de samenleving". De drie deelaspecten Sociale cohesie, Toerisme en Ruimtelijke kwaliteit vinden we in deze nota terug.

Deze nota loopt van 2006 tot 2012. Dit is een lange looptijd en met de implementatie van de wet en de uitvoering daarvan zal het de komende jaren dan ook een dynamisch beleidsveld zijn. Om die reden denken wij dat het noodzakelijk is om in deze periode een adempauze in te lassen, de nota en ambities te evalueren en indien nodig aan te passen. Wij zullen de nota evalueren in 2008, inclusief de financiële risico's en indien nodig aanpassen voor de periode 2009-2012.

De opbouw van deze nota archeologie is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt aangegeven wat archeologie is en welke spelers er in het veld zijn. Hoofdstuk 3 blikt terug op het bestaande beleid en geeft de kaders voor het provinciale archeologiebeleid aan. Hoofdstuk 4 geeft de invulling van de wettelijke taken en ambities weer. Het laatste hoofdstuk behandelt het financieel kader en instrumentarium.

# Archeologie

## Archeologie als wetenschap

Archeologie is de studie, verklaring en reconstructie van menselijke samenlevingen in het verleden aan de hand van in de bodem nagelaten resten (het bodemarchief). De archeologie als wetenschap haalt haar informatie uit dit archeologisch bodemarchief. Het is van het grootste belang dat voorwerpen, afvalresten, ingravingen en aardlagen nog op hun oorspronkelijke plaats liggen, opdat deze ongestoord, optimaal geconserveerd en in hun onderlinge samenhang bestudeerd kunnen worden. Alleen dan is de archeoloog in staat zich een betrouwbaar beeld te vormen van de menselijke activiteiten op de bestudeerde vindplaats. De archeoloog heeft bovendien nooit genoeg aan een enkele vindplaats, omdat hij dan weinig kan zeggen over economische en sociale structuren en verhoudingen. Daarom moet worden gestreefd naar bescherming van meerdere vindplaatsen. Het bodemarchief moet zo veel mogelijk bewaard worden voor toekomstig onderzoek. Het bodemarchief is daarom van wetenschappelijk belang. Hoewel we reeds een heleboel kennis van het Zeeuwse bodemarchief hebben, is er nog steeds onderzoek nodig. Recente opgravingen in Ellewoutsdijk, Middelburg en Vlissingen hebben dan ook veel tot dan nog onbekende gegevens opgeleverd.

## De culturele/maatschappelijke en ruimtelijke betekenis van archeologie

Het bodemarchief is één van de bronnen voor het beschrijven van de bewoningsgeschiedenis van een gebied. Het is wel een zeer belangrijke bron. Daar waar geschreven bronnen zwijgen is het bodemarchief de enige bron van informatie; in gevallen waar geschreven bronnen aanwezig zijn is het een aanvullende bron. Het archeologisch erfgoed is een belangrijk facet van onze leefomgeving. Het belicht de geschiedenis, onze herkomst en de ontwikkeling van Zeeland. Samen met de natuurgebieden, (historische) landschapselementen, vele monumentale boerderijen, dorpen, dijken en steden bepaalt het archeologisch erfgoed de identiteit van een gebied en de aantrekkelijkheid voor bewoners en bezoekers. Als zodanig is het een kwaliteit die we moeten beschermen, beheren en op ver-

antwoorde wijze gebruiken. In samenhang met de andere cultuurhistorische objecten en studies, draagt de archeologie bovendien bij aan de vorming en handhaving van historisch besef. Menige Zeeuw is in het verleden geïnteresseerd en is trots op zijn herkomst. Het zichtbaar en beleefbaar maken van het bodemarchief is daarom belangrijk.

### Zeeuws Archeologisch Erfgoed

In het Zeeuwse bodemarchief bevinden zich resten die ook van nationaal belang zijn. Genoemd kunnen worden de Romeinse versterking van Aardenburg en de Nehalenniatempel in de Oosterschelde; de vijf Karolingische ringwalburgen van Burgh-Haamstede, Domburg, Middelburg, Oost-Souburg en Oostburg; de bijna 40 middeleeuwse kasteelbergen, in Zeeland ook wel vliedbergen genoemd; de middeleeuwse Vlaamse handelssteden zoals Aardenburg, Sluis en St. Anna ter Muiden en de Zeeuwse handelssteden als Middelburg, Tholen, Veere en Zierikzee; zeven verdedigingslinies, de Staats-Spaanse Linies in Zeeuwsch Vlaanderen en de VOC-handelssteden Middelburg, Veere, Vlissingen en Zierikzee. Bijzonder is ook de grote hoeveelheid verdrinken dorpen (verdrongen tijdens de 16de eeuw).

## Spelers in het veld

Op het gebied van de provinciale archeologie zijn er in Zeeland verschillende actoren actief: het rijk, in de vorm van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), de provincie, 13 gemeenten, 2 waterschappen, de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ), amateur-archeologen en archeologische bedrijven.

Het Rijk heeft een taak in Zeeland waar het gaat om wettelijke beschermde monumenten en archeologische waarden van nationaal belang. Tevens wordt op nationaal niveau de archeologische kwaliteit vastgelegd en geborgd (door het College van de archeologische kwaliteit CvAK<sup>1</sup> en de Rijksinspectie voor de archeologie RIA). De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuur-

<sup>1</sup> Het CvAK wordt omgevormd tot Centraal College van Deskundigen voor de Archeologie (CCvD archeologie) en is ondergebracht bij het SIKB (Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer).

landschap en Monumenten (RACM) heeft van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) de opdracht gekregen zorg te dragen voor het nationale archeologisch erfgoed. De RACM is het nationale kenniscentrum op het gebied van de archeologische monumentenzorg en streeft naar een goede uitvoering van het rijksbeleid. Ook door in complementariteit met de andere overheden en partners te werken. Het archeologisch erfgoed van nationale en internationale waarde behoort tot de verantwoordelijkheid van de RACM. Daartoe pakt de RACM haar rol op binnen maatschappelijk relevante thema's zoals de ruimtelijke ordening, de cultuurhistoriebrede benadering. Dit uit zich in regelmatig overleg met de provincie en gemeenten en de betrokkenheid bij provinciale projecten (zoals "Reis door de tijd" van Staatsbosbeheer, Staats Spaanse Lijnen).

Een speciaal onderdeel van de RACM is het NISA, het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterArcheologie. Het ROB/NISA draagt zorg voor de scheeps- en onderwaterarcheologie en beheert het nationale maritiem-archeologisch erfgoed. Alle maritiem erfgoed dat zich in rijkswateren bevindt, valt onder het gezag van het Rijk.

De ROB en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg fuseren (november 2006) tot één Rijksdienst voor het cultuurhistorisch erfgoed. De nieuwe dienst zal "Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten" (RACM) gaan heten. Wij volgen de ontwikkelingen op landelijk gebied.

De provinciale archeologie omvat die acties die volgen uit provinciale taken voortkomend uit wetgeving dan wel uit vastgesteld aanvullend beleid op het gebied van de behoud, bescherming beheer en ontsluiting van provinciaal archeologisch erfgoed ( archeologische monumentenzorg). Onder dit archeologisch erfgoed wordt verstaan de in en op de bodem aanwezige en uit de bodem afkomstige roerende en onroerende materiële neerslag van de bewoningsgeschiedenis van Zeeland binnen de huidige provinciale grenzen.

De provincie wordt daarin bijgestaan door de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland, een door de provincie in het leven geroepen instelling die voorziet in een belangrijk deel van de uitvoering van het door de provincie geformuleerde beleid. De provincie ziet de SCEZ als hét aanspreekpunt en kenniscentrum in Zeeland op het gebied van het cultureel erfgoed breed, waaronder ook de archeologie. De uitvoerende taken van het provinciale archeologiebeleid worden grotendeels neergelegd bij deze organisatie. Het gaat hierbij om zowel wettelijke opgelegde uitvoerende taken als provinciale ambities. Haar archeologische taken liggen op het terrein van: advisering over ( de omgang met) het archeologisch erfgoed, het verschaffen en ontsluiten van archeologische erfgoedinformatie; het verster-

ken van het vrijwilligerswerk, intensiveren van erfgoededucatie en bijdragen aan behoud van de archeologische collectie en informatie.

Bij de SCEZ is tevens het Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie ondergebracht. Onze partners hierin zijn de Rijksdienst voor Monumentenzorg en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Op het gebied van archeologie zien wij voor het Steunpunt de volgende twee taken:

- algemene informatie over wetgeving en beleid van rijk en provincie
- het archeologisch element als onderdeel van cultuurhistorie in ruimtelijke plannen en bouwplannen versterken via respectievelijk ruimtelijk planoverleg ( RPO) en bouwplanoverleg (BPO)

Vrijwilligers (amateur-archeologen) zijn belangrijk om het archeologiebeleid tot uitvoering te brengen. Zij maken deel uit van het netwerk van de provinciale archeologie. Amateur-archeologen hebben door hun kennis van Zeeland ook een signaalfunctie en zijn een belangrijk bij het verbreden van het in de draagvlak waar wij. Als provincie, de komende cultuurperiode op willen inzetten.

Omdat gemeenten in de ruimtelijke ontwikkeling en inrichting een belangrijke rol spelen, wordt met het voorliggende wetsvoorstel de grootste verantwoordelijkheid voor het archeologisch erfgoed bij hen neergelegd. Pas met de invoering van de "Maltawet", moeten gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen voor het behoud van archeologisch erfgoed. De drie Walcherse gemeenten, Middelburg, Veere en Vlissingen hebben in 2005 een regionaal beleidsarcheoloog aangesteld en bereiden de oprichting van een Walcherse Archeologische Dienst voor. Door de drie gemeenten is reeds een (inter)gemeentelijk archeologiebeleid vastgesteld.

Met het door het Rijk geformuleerde Interim-beleid 2001 is het mogelijk geworden dat archeologisch onderzoek en opgravingen worden uitgevoerd door archeologische bedrijven onder bevoegdheid van de RACM. Om gedurende de interim-periode de kwaliteit van de archeologische uitvoering te waarborgen is in 2002 het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK) ingesteld. Het CvAK adviseert over de toestemming om onder de bevoegdheid van de RACM opgravingen te verrichten. Na vaststelling van de nieuwe monumentenwet zal het CvAK opgevolgd worden door een Centraal College van Deskundigen ( CCvD) Archeologie. Daarnaast wordt gewerkt aan de certificering van archeologische bedrijven, een update van het Kwaliteitshandboek Nederlandse Archeologie (KNA) en een beroepsregister.

De Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland beschikt over een beperkte opgravingsbevoegdheid, waarmee noodonderzoek

uitgevoerd kan worden.

De geschiedenis van een gebied, is niet gebonden aan de huidige geografische grenzen. Overeenkomsten en verschillen plaatsen de Zeeuwse cultuurhistorie in een breder perspectief. Grensoverschrijdende samenwerking kan daarom zowel op wetenschappelijk niveau, publiciteit en draagvlak als op beleidsniveau gevonden worden.

De gemeenten Oudenburg (West-Vlaanderen), Maldegem (Oost-Vlaanderen) en Aardenburg (Zeeuws-Vlaanderen) willen hun Romeins-middeleeuws verleden toeristisch uitspelen. Alle drie de plaatsen zijn gesticht door het Romeinse leger. Binen het ROMA-project wordt de Romeinse aanwezigheid in de respectievelijke provincies cultuurtoeristisch ontsloten: enerzijds conservering/restauratie van de restanten die duiden op de Romeinse aanwezigheid, anderzijds inrichten van bezoekerscentra waarin deze aanwezigheid publieksgericht wordt geduid. De verbanden tussen de drie archeologische sites komen in de ontsluiting expliciet aan bod.

# Terugblik

Het archeologisch erfgoed is al langer een punt van aandacht en beleid. Met dit hoofdstuk willen we terugkijken naar de (wet-  
telijke) kaders waarbinnen wij het provinciale archeologiebeleid formuleren.

## Kaders

### Rijk

In de Monumentenwet van 1988 is de bescherming van archeologische monumenten vastgelegd. De Monumentenwet 1988 richt zich voornamelijk op bekend archeologisch erfgoed. Met betrekking tot opgravingen en vondsten is het principe bepaald dat men strafbaar is indien men zonder vergunning een opgraving doet. Voorts zijn meldingsplicht en eigendom van vondsten in de wet vastgelegd. In deze wet zijn verplichtingen en bevoegdheden bij rijk en gemeenten neergelegd. Er zijn geen provinciale taken vastgelegd, behalve de advisering in het buitengebied bij het aanwijzen van een beschermd monument of het verlenen van een vergunning.

Landelijk voltrok zich begin jaren negentig een ontwikkeling naar een betere bescherming van het bodemarchief. Deze ontwikkeling werd krachtig ondersteund met het Europees Verdrag van Valletta (Malta) in 1992. Dit is ook door Nederland ondertekend en in 1998 geratificeerd. Het Verdrag geeft blijk van de toegenomen bezorgdheid om de archeologische bronnen. De belangrijkste afspraak in dit verdrag is om belangrijke archeologische waarden te bewaren op de plaats waar ze zich in de bodem bevinden (d.i. behoud in situ). Alleen als behoud en bescherming niet mogelijk zijn dienen de archeologische resten opgegraven te worden. Om behoud in situ van archeologische waarden mogelijk te maken werd in het Verdrag ook de vroegtijdige integratie van archeologisch erfgoed in de ruimtelijke planologie en een financieringsprincipe opgenomen: de verstoorder betaalt. Door dit laatste is de medewerking van de verstoorder aan archeologisch onderzoek steeds minder vrijblijvend.

Het Verdrag is de aanleiding tot het aanpassen van de Monumentenwet 1988. Momenteel is het voorstel voor deze wetswijziging bij de Tweede Kamer aangenomen.

Vooruitlopend op de invoering van de wet is het zogeheten Interim-beleid van rijkswege van kracht. Dit Interim-beleid volgt de uitgangspunten van Malta: behoud in situ, afweging van

archeologische waarden zo vroeg mogelijk in het planvormingsproces en "de verstoorder betaalt".

## Implementatie Verdrag van Valletta (Malta)

De nieuwe monumentenwet (Wet op de Archeologische Monumentenzorg) houdt een wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten die ruimtelijke relevantie hebben voor wat betreft bodemverstoring in (Wet Milieubeheer, Woningwet en Ontgrondingenwet). In tegenstelling tot de Monumentenwet 1988 is met deze versie niet enkel het rijk de grote verantwoordelijke inzake archeologisch erfgoed maar gaan ook de lagere overheden, met name de gemeente, een belangrijke rol spelen als 'beschermer' van dit erfgoed.

### Provincie

Het archeologiebeleid voor de provincie wordt ontwikkeld vanuit de directie Welzijn Economie en Bestuur, afdeling Welzijn. Het archeologiebeleid is echter voor de verschillende directies van belang. De beleidsmedewerker archeologie adviseert andere directies en afdelingen over de omgang met het archeologisch erfgoed bij toetsing van bestemmingsplannen, erfgoededucatie, cultuurtoerisme.

De uitvoerende taken op het gebied van archeologie zoals beheer provinciale archeologische collectie, communicatie, onderzoek, advisering op basis van uitgevoerd archeologisch onderzoek zijn ondergebracht bij de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland.

## Terugblik

In het *Streekplan 1997, Notitie inzake r.o. en archeologie* (2001) en in de cultuurnota 2001-2004 *De Kracht van Cultuur. Uitgangspunten provinciaal cultuurbeleid 2001-2004* is het provinciaal beleid in lijn met het Verdrag van Valletta (Malta) vastgesteld. Het r.o.-beleid is verder uitgewerkt in de notitie *werkbaar archeologiebeleid* (2003). Uitgangspunt van het beleid is gericht op behoud van het archeologisch erfgoed in de bodem. Wanneer andere belangen prevaleren boven het archeologische belang dan wordt er gestreefd naar behoud van

Door de beleidsmedewerker archeologie zijn in 2004 adviezen gegeven aan de directies RMW en I&V:

- (voor)ontwerp gemeentelijke bestemmingsplannen ( 56)
- ontgrondingsvergunningen ( 23)
- bodemsaneringen (5)
- natuurontwikkeling ( 13)
- Milieu-effectenrapportage (2)

Door de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland zijn in 2004 adviezen gegeven aan de gemeenten, waterschappen, particuliere organisaties en archeologische bedrijven:

- schriftelijke adviezen t.b.v. planvorming gemeenten en waterschappen (185)
- mondelinge adviezen, besprekingen en beoordelingen voor gemeenten, waterschappen en archeologische bedrijven t.b.v. onderzoek in het kader van planvorming van gemeenten waterschappen (321)
- adviezen aan de Stichting Landschapsbeheer Zeeland t.b.v. planvorming particuliere natuurontwikkeling (48)
- overleggen met gemeenten en waterschappen t.b.v. planvorming (25)
- deelname overleggen bouwplan- en regionaal planoverleg Steunpunt Monumentenzorg (5)
- overleggen met overige organisaties t.b.v. planvorming (11)

archeologische informatie door opgraving, uitwerking, rapportage en opslag in het Provinciaal Archeologisch Depot en Zeeuws Archeologisch Archief. Bij een redelijke verwachting op het aantreffen van archeologische waarden dient onderzoek aan te tonen of er al dan niet behoudenswaardige archeologische resten in de bodem aanwezig zijn.

Daar waar de provincie bevoegd gezag is in het kader van de wet Milieubeheer, de Natuurbeschermingswet, de Wet Bodembescherming en de Ontgrondingswet hebben wij een verantwoordelijkheid voor het behoud van archeologische waarden. Ook bestemmingsplannen worden getoetst aan de afweging van archeologische waarden. Hiervoor is een toetsingskader ontwikkeld (zie bijlage 1).

De laatste jaren hebben wij met het archeologiebeleid voornamelijk ingezet op planologische bescherming van het archeologisch erfgoed en bescherming bij ruimtelijke ontwikkelingen. Verder hebben wij gemeenten gestimuleerd en geadviseerd over de komende wetwijziging en hoe daarin te handelen. Hoewel onze aandacht grotendeels gegaan is naar 'directe' bescherming van het archeologisch erfgoed, hebben wij ook aandacht besteed aan 'indirecte' bescherming. Dit laatste bereiken wij door informatievoorziening, erfgoededucatie, ondersteuning, deskundigheidsbevordering en kennisoverdracht aan vrijwilligers, opgravingsbevoegdheid etc. De Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld, zoals bij het ontwikkelen van de Erfgoedmobiel voor 'Collecties Onderweg'.

Terugkijkend kunnen wij zeggen dat het ingezette beleid het archeologisch erfgoed op de kaart heeft gezet in Zeeland, ook bij gemeenten en particulieren. Doordat we al enkele jaren 'in de geest van Malta' werken en denken, zijn we reeds voorbereid op de komende wetwijziging.



Zeeuws archeologisch depot, Middelburg

# Archeologiebeleid 2006-2012

In de aanloop naar de nieuwe wetgeving die voortvloeit uit de implementatie van Malta in de Nederlandse wetgeving, moeten wij ons voorbereiden op de te verwachten taken. Uitgangspunt wordt gevormd door reeds ontwikkeld provinciaal beleid en gehanteerde instrumenten en anticipatie op de concept Wet op de Archeologische Monumentenzorg. Wij willen in plaats van een reactief beleid te voeren werken aan een meer proactieve benadering. Door draagvlak te creëren, kennis te genereren en te verspreiden en vroegtijdig meewegen van archeologie in het ruimtelijk proces kunnen we het archeologisch erfgoed behouden en beschermen.

## 4.1. Taken voortvloeiend uit implementatie

De concept Wet op de Archeologische Monumentenzorg is door de Tweede Kamer aangenomen. Essentieel in de nieuwe wet is de plicht om bij bodemingrepen rekening te houden met bekende en te verwachten archeologische waarden. Daartoe wordt geen nieuwe wet opgesteld maar wordt, naast de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer, Woningwet en Ontgrondingenwet aangepast.

Als provinciale taken worden in het wetsvoorstel genoemd:

- (vrijwillige) aanwijzing van archeologisch waardevolle gebieden (archeologische attentiegebieden), waardoor gemeenten binnen een door de provincie vast te stellen termijn hun bestemmingsplannen moeten actualiseren met als doel het veiligstellen van de archeologische belangen;
- realiseren en het beheren van depotvoorziening ten behoeve van een adequaat beheer en ontsluiting van het opgegraven archeologische materiaal en bijbehorende documentatie;
- voorlichting en ondersteuning van gemeenten ten behoeve van ontwikkeling van gemeentelijk archeologiebeleid;
- toetsing voorgenomen onomkeerbare ingrepen.

### a. Aanwijzen Archeologische Attentiegebieden

Met de implementatie van het Verdrag van Valletta in de Nederlandse wetgeving, kunnen (volgens het voorliggende wetsvoorstel) provincies archeologische attentiegebieden aanduiden.

Alle terreinen die op de Archeologische Monumentenkaart zijn aangeduid dienen op 1 januari 2009 een planologische

bescherming te hebben. Wanneer deze terreinen op 1 januari 2009 nog geen planologische bescherming hebben zal de provincie Zeeland ze aanduiden als archeologisch attentiegebied. Wanneer dit door het grote aantal bestemmingsplannen dat op de rol staat voor herziening niet haalbaar zou blijken, dan zouden wij ons in een tussenoplossing kunnen vinden. Door de terreinen van bekende archeologische waarden (tijdelijk) op te nemen in een gemeentelijke monumentenverordening, zouden zij toch bescherming genieten, totdat er in het bestemmingsplan een passende planologische regeling is opgenomen. Wij verwachten dat in 2012 er geen AMK terreinen zijn die geen planologische bescherming kennen.

### b. Depotvoorziening

De provincies hebben de wettelijke taak tot het realiseren en beheer van depotvoorziening ten behoeve van een adequaat beheer en ontsluiting van het opgegraven archeologische materiaal en bijbehorende documentatie. Ook documentatie van onderzoek naar de verwachte archeologische waarden wordt in de depotvoorziening opgenomen. Daarnaast voorziet het nieuwe wetsvoorstel er ook in dat de provincie eigenaar wordt van de roerende monumenten die bij het doen van opgravingen (en vooronderzoek) aan het licht komen.

Beheer en behoud van archeologische informatie krijgt in Zeeland vorm in het Zeeuws Archeologisch Depot (ZAD). In het ZAD zijn opgenomen het Provinciaal Archeologisch Depot (bodenvondsten) en het Zeeuws Archeologisch Archief (ZAA), waarin documentatie van vondsten en alle kennis op het gebied van de Zeeuwse archeologie is verzameld. De huidige fysieke kwaliteit van het depot voldoet niet aan de landelijke kwaliteitsnormen. Dit zal meegenomen worden met de herhuisvesting van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland.

Voor de ontsluiting van het depot zijn de volgende functies ten dele gerealiseerd:

- Vondstbewerking/-beschrijving t.b.v. Zeeuwse referentiecollectie en vondstmeldingen
- Restauratie en conservering
- (wetenschappelijke) studie en onderzoek
- bruikleen (winkelfunctie) van vondsten
- informatie/documentatiecentrum ten behoeve van de amateur-archeologie

In Zeeland zijn er geen gemeentelijke archeologische depots.

Wanneer gemeenten willen overgaan tot het oprichten van een uitvoerende archeologische dienst met opgravingsbevoegdheid dienen zij te voorzien in een depot. Wij willen op het gebied van archeologie voor Zeeland één centraal archeologisch depot aanhouden.

Overwegingen hierbij zijn: tegengaan versnippering van informatie, kleinschaligheid provincie Zeeland en de haalbaarheid (financieel en kwalitatief) van nieuwe (inter)gemeentelijke depots. Het gaat hier echter om de opslag van materialen. Onderdelen van de archeologische collectie kunnen en zullen wij immer ter beschikking stellen van gemeenten voor expositie.

### c. Ondersteuning gemeenten

Het is van belang dat monumenten óók op lokaal niveau een volwaardige positie krijgen in de afweging van belangen. Wij willen gemeenten ondersteunen bij het uitvoeren van hun wettelijke taken:

- Bij (op)nieuw vast te stellen bestemmingsplannen moeten bekende en te verwachten archeologische waarden een volwaardige plaats krijgen;
- Bij verlening en handhaving van vergunningen moet gemeenten toetsen of archeologische (verwachtings)waarden voldoende zijn betrokken;
- Aannemen van vondstmeldingen ex. art. 47 van de Monumentenwet 1988
- Informatie aanleveren bij het nationaal Archeologisch Informatiesysteem

Tot nu toe hebben gemeenten enkel een verantwoordelijkheid op basis van het rijksbeleid en Monumentwet 1988 en het provinciale beleid. Met de implementatie van het wetsvoorstel zijn zij verplicht deze verantwoordelijkheid zelfstandig op te nemen. Uitgangspunten voor beslissingen en keuzes moeten vastgelegd worden in een gemeentelijk archeologiebeleid. Een eigen archeologiebeleid sluit onaangename risico's bij de uitvoering uit, biedt kansen voor een verrijking van de leefomgeving en verschaft ook duidelijkheid naar de eigen organisatie en direct betrokkenen. Gemeenten maken hun eigen keuzes en kunnen deze dan ook verantwoorden naar de provincie. Zonder gemeentelijk archeologiebeleid, bepaalt de Provincie Zeeland wat het archeologisch belang is en wat de afweging moet zijn, m.u.v. die zaken waar het rijksbeleid van toepassing is. Wij willen gemeenten ondersteunen en stimuleren bij het opstellen van een gemeentelijk archeologiebeleid.

Er zijn ideeën voor het aanstellen van een intergemeentelijk beleidsarcheoloog, maar aan het verzamelen van kennis wordt prioriteit gegeven.

De ondersteunende taken hiervoor zijn ondergebracht bij de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland en het Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie. Naarmate meer gemeenten hun taken zelf kunnen uitvoeren op basis van een eigen

beleidsnota en het ter beschikking hebben van eigen archeologisch geschoolde medewerkers of archeologische kennis kan de advisering op het gebied van uitvoering door de SCEZ worden afgebouwd. In 2006 zullen voor een aantal adviseringstaken door de SCEZ kosten in rekening worden gebracht. Hiervoor heeft de SCEZ een abonnementsstelsel uitgewerkt dat in een overgangperiode door de provincie wordt ondersteund.

#### Relevante ontwikkelingen op gemeentelijk niveau:

- Begin 2006 hebben de gemeenten Middelburg, Veere en Vlissingen hun intergemeentelijke beleidsnota archeologie vastgesteld.
- De gemeente Hulst heeft voor 3 kernen: Nieuw-Namen, Clinge en de historische kern van Hulst een archeologische beleidsadvieskaart laten opstellen en wil deze laten vaststellen door de gemeenteraad. Op basis van de beleidsadvieskaart kan dit beleid verder worden uitgewerkt voor het gehele grondgebied van de gemeente.
- De gemeente Goes heeft in de gemeenteraad een Plan van Aanpak laten vaststellen om te komen tot een gemeentelijk archeologiebeleid.
- De Gemeente Schouwen-Duiveland heeft een archeologisch adviesbureau opdracht gegeven tot het opstellen van een gemeentelijk archeologiebeleid

#### Wij zullen in de periode 2006-2012 de Zeeuwse gemeenten ondersteunen

- door het subsidiëren van gedetailleerde archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaarten voor hun dynamische historische kernen
- door het stimuleren van het aanstellen van een gemeentelijk beleidsarcheoloog.

**Wij zullen in 2009 alle terreinen van bekende archeologische waarde die geen planologische verankering hebben verkregen in het bestemmingsplan, noch beschermd zijn in een gemeentelijke monumentenverordening aanwijzen tot archeologisch attentiegebied.**

#### d. Toetsing

De nieuwe monumentenwet is onder meer gebaseerd op het principe van complementariteit van bestuur. De verschillende overheden hebben als taak elk op hun eigen wijze aandacht te besteden aan het archeologisch belang. Wij oordelen over onomkeerbare (ook indirecte zoals ploegen of bebossen) ingrepen bij het toetsen van ontgrondingsaanvragen, bodemsaneringsplannen, landinrichtings- en natuurontwikkelingsplannen,

gebiedsgericht beleid, restauratie en verbouwingsplannen, ISV-projecten, waterpeilbesluiten, milieu-effectenrapportages en gemeentelijke bestemmingsplannen. Waar nodig zullen voor deze toetsing procedures beschreven en geformaliseerd worden.

Ten behoeve van de toetsing van voorgenomen ingrepen dient de provincie te beschikken over toereikende archeologische informatie. Deze actuele en volledige informatie zal door de planindieners moeten worden voorgelegd. Mogelijk is archeologisch veldwerk vereist om de informatie te vervolledigen. De omvang en intensiteit van het veldwerk zijn afhankelijk van de aanwezigheid of de te verwachte aanwezigheid van archeologische informatie in de bodem alsmede van de kwaliteit van de reeds bekende informatie. Het toetsingskader bestaat uit de Archeologische Monumentenkaart (AMK) Zeeland, de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), het Zeeuws Archeologisch Archief (ZAA) en het nationaal archeologisch informatiesysteem, ARCHIS. Gebruik van het toetsingskader is in bijlage 1 toegevoegd.

Het is echter noodzakelijk om ter bevordering van wet- en regelgeving te voorzien in een goede handhaving. Bij gebrek aan handhaving wordt immers afbreuk gedaan aan de geloofwaardigheid van het eigen beleid en het naleefgedrag van goedwillenden. De provinciale taak aangaande strikt archeologische handhaving is nu en wellicht ook straks adviserend. De rol van de provincie zal er daarom op gericht zijn om handhaving door gemeenten te stimuleren en te adviseren. Daar waar de provincie vergunningen verleent is de handhaving een primaire taak. Er dient toezicht op de naleving van de eventueel gestelde voorwaarden bij de verlening van de vergunning te gebeuren. In geval van overtredingen dienen de werkzaamheden onmiddellijk te worden stilgelegd. Immers wanneer archeologische waarden éénmaal zijn vergraven, is herstel van die archeologische waarde niet meer mogelijk. Archeologisch onderzoek of een archeologische inspectie is vervolgens noodzakelijk om de vernietiging van het archeologisch erfgoed vast te stellen en eventuele informatie alsnog te behouden. Daarnaast kan de provincie secundair handhaven bij het afleveren van verklaringen van geen bezwaar en de goedkeuring van bestemmingsplannen. In dit geval kan de goedkeuring of de verklaring van geen bezwaar onthouden worden wanneer onvoldoende rekening gehouden is met het archeologisch belang. Bij strijdigheid met vergunning of bestemming kan de provincie aangifte doen bij de VROM-inspectie. Wij willen echter in dit geval in eerste instantie de gemeente stimuleren om haar handhavende taak op te nemen door de gemeente te wijzen op de overtreding.

Wanneer er passend binnen de huidige bestemming, archeologische waarden worden aangetast, dan is er geen dwang

mogelijk. De provincie kan een rechtsprocedure starten. Wanneer aangetoond kan worden dat er archeologische waarden aanwezig zijn kunnen volgens de Monumentenwet 1988 de werken door het rijk worden stilgelegd of eisen worden gesteld aan de uitvoering van de werkzaamheden. Of wanneer er bijzondere archeologische waarden aanwezig zijn kunnen de archeologische waarden voorgedragen worden voor wettelijke bescherming.

Inzake handhaving en bescherming van archeologische waarden willen wij de terreinen van bekende archeologische waarden (zoals op de Archeologische Monumentenkaart aangegeven) prioriteit geven. Daarnaast zullen wij (intern) voorlichting geven over de procedures en archeologiebeleid ter bevordering van de handhavende taak.

## 4.2 Ambities

Als Provincie Zeeland dragen wij cultureel erfgoed een warm hart toe, daarom willen wij met deze nota niet alleen invulling geven aan de (komende) wettelijke taken, maar ook aan onze ambities op het gebied van archeologie.

Wij hebben hierbij de volgende ambities voor ogen:

- Behoud "in situ"
- Optimaliseren kennis voor beleid
- Ontsluiting archeologisch erfgoed

### a. Behoud "in situ"

#### Behoud "in situ"

Archeologische methoden en technieken raken steeds meer geavanceerd: in de toekomst zal men beter kunnen opgraven en analyseren dan nu, zoals wij dat nu beter kunnen dan 50 jaar terug. Daarom is het noodzakelijk dat - om zoveel mogelijk archeologische informatie te verzamelen - archeologische resten te behouden voor toekomstig onderzoek. Dit kan het beste in de bodem op de locatie waar ze nu aanwezig zijn. Dit is 'behoud in situ'. De conservering van de resten en de context waarin ze zich bevinden zijn daarmee het beste bewaard.

Het doel van de archeologische monumentenzorg is het bewaren van de archeologische informatie op de plek waar deze de hoogste wetenschappelijke waarde heeft en het best wordt bewaard: op de oorspronkelijke plaats in de bodem ofwel 'in situ'. Het zal duidelijk zijn dat de bescherming van archeologisch erfgoed ervoor moet zorgen dat doorwoeling van de bodem niet plaatsvindt en dat de vindplaats niet ten prooi valt

aan andere vormen van aantasting zoals erosie door ploegen, ingraven van kabels en leidingen, doorgroeiing en uitdroging. Juist omdat de waarde van een vindplaats wordt bepaald door de onderlinge samenhang van de sporen, is herstel van het bodemarchief in strikte zin altijd onmogelijk.

Als bescherming van waardevol archeologisch erfgoed niet mogelijk is, dient de archeologische informatie zo goed mogelijk te worden gedocumenteerd, behoud 'ex situ'. Dit geschiedt tijdens een opgraving. En let wel: opgraven betekent in feite altijd het onherstelbaar vernietigen van een deel van het onderzochte bronnenmateriaal/bodemarchief.

Uitgangspunt is dat archeologische waarden zo vroeg mogelijk in het planvormingsproces worden meegewogen. In deze nota is behoud van bekende archeologische waarden in situ (in de bodem) het uitgangspunt. Behoud kan nagestreefd worden door planinpassing en planaanpassing. Wanneer andere belangen, na gedegen afweging, boven de archeologische belangen prevaleren wordt gestreefd naar behoud ex situ door opgraving, uitwerking, rapportage en opslag van deze informatie.

Voor een terrein van **vastgestelde archeologische waarde (AMK)** geldt in principe altijd behoud in situ. Bij dynamische historische stads- en dorpskernen is dat niet altijd mogelijk. Behoud in situ is vaak ook te realiseren door planinpassing, planaanpassing of technische maatregelen. Wij willen 'archeovriendelijk' bouwen stimuleren door voorlichting te bieden. De provincie zal geen provinciale archeologische monumentenlijst opstellen en bijhouden. Wij zijn van mening dat terreinen met een vastgestelde archeologische waarde op gemeentelijk niveau tenminste een afdoende planologische bescherming dienen te krijgen. Alle terreinen die op de archeologische monumentenkaart Zeeland staan moeten in januari 2009 een planologische bescherming hebben gekregen.

Voor gebieden met een **verwachtingswaarde** (IKAW, ZAA en ARCHIS) is de afweging van archeologische waarden noodzakelijk door middel van archeologisch (voor)onderzoek. Onderzoek moet gebeuren in gebieden met een middelhoge en hoge verwachtingswaarde volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW). Gebieden met een lage of zeer lage verwachtingswaarde moeten niet onderzocht worden tenzij er een vondstmelding bekend is uit het Zeeuws Archeologisch Archief of uit het nationaal informatiesysteem, ARCHIS. Onderzoek en behoud dient door diegene die werkzaamheden uitvoert in de bodem, anders dan normaal (agrarisch) gebruik, betaald te worden.

Archeologisch onderzoek is **niet noodzakelijk** wanneer:

- aangetoond is dat geen archeologische (verwachtings)waarden aanwezig zijn;
- werkzaamheden vergunningvrij kunnen worden uitgevoerd;

- werkzaamheden niet dieper worden uitgevoerd dan 30 cm onder het maaiveld;
- het te verstoren oppervlak niet groter is dan 100 m<sup>2</sup>, tenzij het een terrein dat op de Archeologische Monumentenkaart Zeeland gewaardeerd is als een terrein met zeer hoge of hoge archeologische waarde;
- herbouw plaatsvindt met dezelfde afmetingen en dezelfde maat funderingen (horizontaal en verticaal) als het oorspronkelijke bouwwerk.

Gemeenten, met een vastgesteld archeologiebeleid, kunnen op basis van inhoudelijk beargumenteerde keuzes van deze regelgeving inzake gebieden met een verwachtingswaarde afwijken. Dit geldt ook voor de kernen van hoge archeologische waarden. Het college van GS behoudt echter bij toetsing zijn eigen afwegingsvrijheid, maar zal deze enkel aanwenden indien het behoud van waardevol archeologisch erfgoed o.i. wordt bedreigd.

Wij menen dat terreinen van hoge en zeer hoge archeologische waarde op de AMK Zeeland van provinciaal belang zijn. Deze archeologische terreinen kunnen niet vrijgesteld worden van onderzoek, tenzij het een oppervlakte betreft tot 30m<sup>2</sup>.

#### *Behoud en beheer*

Het ultieme doel is om archeologische waarden in de bodem te behouden. Opdat dat gebeurt moet er niet alleen aandacht zijn bij de planvormingsprocessen voor archeologie. Ook het actieve beheer van het bodemarchief vergt aandacht. Het zou jammer zijn dat ondanks planaanpassingen en inpassingen het archeologisch erfgoed door degradatieprocessen, onoordeelkundig gebruik en beheer van de bodem, alsnog verloren gaat. Op kleine schaal zijn er verschillende deeloplossingen mogelijk zoals: onttrekken aan de landbouw, inrichting van hydrologische bufferzone, in stand houden of verlagen van grondwaterpeil.

In de komende beleidsperiode willen wij via eenvoudige maatregelen een start maken met het behoud en beheer van terreinen van bekende archeologische waarde door samenwerking te zoeken met de Archeologische Monumentenwacht Nederland, terreinbeheerders (zoals Zeeuws Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer) en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten. Wij zullen aan particuliere eigenaren van zichtbare archeologische monumenten op basis van een projectplan subsidie verlenen voor het opschonen, restaureren en/of consolideren van het monument.

Herstel, onderhoud en beheer is te realiseren in het kader van onder meer nieuwe bestemmingsplannen, landinrichtingsprojecten, plattelandsontwikkeling, nationaal landschap, natuurontwikkeling en gebiedsgericht beleid. In deze gevallen ligt een stimulerende provinciale rol voor de hand. Door bekendheid te geven aan de problematiek van sluipende aantasting en kennis

daarover te verkrijgen, bereidt de provincie de samenleving voor op de te voeren discussie. Ter voorbereiding van deze discussie kan op basis van vrijwilligheid archeologievriendelijk beheer worden gerealiseerd.

**Wij zullen in de periode 2006-2012 uitvoering geven aan deze ambitie door:**

- **toetsen van procedures waarin GS bevoegd gezag is.**
- **toetsen van waterpeilbesluiten a.d.h.v. de AMK Zeeland.**
- **stimuleren realisatie archeologievriendelijk beheer en onderhoud**
- **opstellen projectplan behoud en beheer archeologische monumenten en hieraan vanaf 2008 uitvoering geven/ projecten die behoud in situ stimuleren mede mogelijk maken.**
- **de AMK Zeeland actualiseren en deze informatie openbaar maken via de Cultuurhistorische Hoofdstructuur.**

**b. (optimaliseren) kennis voor beleid**

Het is voor de archeologische monumentenzorg van het grootste belang dat verspreide kennis wordt gebundeld en dat nieuwe kennis zo snel mogelijk wordt verspreid. Deze kennis kan onder meer betrekking hebben op vondsten, wetenschappelijke inzichten, voorgenomen ruimtelijke ingrepen en specifieke beschermende maatregelen.

*Kennis*

Op de Archeologische Monumentenkaart Zeeland (AMK) staan alle terreinen van bekende archeologische waarden. Momenteel voeren wij in dit kader het project "waarderen terreinen van archeologische betekenis" uit. De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) geeft een gradatie van verwachting aan op basis van geologische, geomorfologische, hydrologische en bodemkundige gegevens, etc.... Deze kennis is bij de gemeenten en bij de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland bekend. Met de publicatie van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur zal deze informatie voor iedereen beschikbaar zijn. Informatie over vindplaatsen en vondstmeldingen uit het ZAA (Zeeuws Archeologisch Archief) en ARCHIS kunnen worden opgevraagd bij de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. Deze informatie wordt pas bij actieve bedreiging vrijgegeven. AMK, IKAW, ZAA en ARCHIS vormen het toetsingskader voor ruimtelijke planvorming.

Andere informatiebronnen zoals historische kaarten, Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), luchtfotografie, STIBOKA-kaarten (notities op de werkkaarten van de Stichting Bodem

Kartering) en gegevens van amateur-archeologen zijn nog niet archeologisch gedocumenteerd. Om archeologische informatie niet verloren te laten gaan zullen wij amateur-archeologen stimuleren hun informatie te melden bij de SCEZ.

Het verzamelen van archeologische informatie is een dynamisch traject. De Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek houdt deze informatie bij in ARCHIS. Voor het aanleveren van informatie is deze afhankelijk van derden. De SCEZ beheert voor onze provincie de AMK, het Zeeuws Archeologisch Depot (ZAD) en levert nieuwe informatie aan bij ARCHIS. Wij zien de SCEZ dan ook als hét provinciale kenniscentrum, waarin de kennis wordt gebundeld en waardoor versnippering van kennis wordt tegengegaan. Wanneer er in Zeeland regioarcheologen worden aangesteld zullen er afspraken gemaakt worden over wederzijdse informatiestromen. Wij gaan er van uit dat de kennis in Zeeland verzameld door (commerciële) archeologische bedrijven van voldoende (inhoudelijke) wetenschappelijke kwaliteit is wanneer deze wordt aangeleverd bij ARCHIS en het ZAD.

Aan de AMK zullen enkel terreinen na archeologisch onderzoek worden toegevoegd wanneer de begrenzing en waarde bepaald zijn. Wanneer de waarde en begrenzing niet bepaald zijn, wordt het "terrein" opgenomen in het ZAA en ARCHIS en zal dit (bij bedreiging) aanleiding geven voor nader onderzoek.

*Provinciale onderzoeksagenda*

Voornameijk in gebieden waar ruimtelijke dynamiek gepaard gaat met een concentratie aan archeologisch erfgoed zullen keuzes gemaakt moeten worden. Om te bepalen hoe we met het bodemarchief moeten omgaan, zullen we moeten investeren in kennis. Kennis van ons erfgoed die het mogelijk maakt om verantwoorde historische en maatschappelijke keuzes te maken.

Een degelijke inventarisatie en definiëring van lacunes en aandachtsgebieden kan een grote meerwaarde betekenen voor de provinciale archeologie. Tot nu toe is het maken van keuzes afhankelijk van het 'expert judgement' van de betrokken archeologen. De inventaris zelf, een geordende vergaarbak aan archeologische kennis of een gebrek aan kennis ontbreekt totnogtoe. Wij zullen daarom een provinciale onderzoeksagenda opstellen. De provinciale onderzoeksagenda richt zich op het genereren van vragen die specifiek gericht zijn op de provinciale situatie ten aanzien van archeologie. Doel van de agenda is de archeologische onderzoeken zodanig te structureren dat er een meerwaarde ontstaat voor de provincie. De provinciale onderzoeksagenda kan zowel een inhoudelijk als financieel sturingsinstrument worden, bij voorbeeld bij het toekennen van excessieve kosten. Wij zullen investeren in het opstellen van een dergelijke agenda in aansluiting op de nationale onderzoeksagenda.

## SCEZ als kenniscentrum

Wij zien de SCEZ als hét kenniscentrum op het gebied van het archeologisch erfgoed in Zeeland, waarop overheden, organisaties en particulieren een beroep kunnen doen. Een provinciaal kenniscentrum gaat versnippering van informatie tegen, plaatst de lokale informatie in een breder kader en houdt de kennis van het archeologisch erfgoed in Zeeland actueel.

De taken van een kenniscentrum bevatten:

- beheer van de provinciale depotvoorziening
- ontsluiting en beheer van data en informatie
- coördineren en ondersteunen van een provinciebrede netwerkstructuur
- behouden/vernieuwen van de opgravingbevoegdheid. Hiermee hebben wij een vangnet gecreëerd voor toevalsvondsten als wel voor noodonderzoek en de uitwerking van toevalsvondsten. Geplande grootschalige opgravingen, proefsleuf- en booronderzoeken worden in principe niet door de SCEZ uitgevoerd maar door commerciële archeologische bedrijven
- Aannemen van vondstmeldingen volgens ex. artikel 47 Monumentenwet 1988. Wettelijk gezien is dit geen provinciale taak. De vinder dient vondsten te melden bij de burgemeester die de vondstmelding op zijn/haar beurt doorgeeft aan de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek. Er bestaan echter tal van knelpunten bij het melden en verwerken van archeologische

vondsten. Daarom nemen wij – aansluitend op afspraken in het cultuurconvenant tussen het Ministerie OCW en Provincie Zeeland 1997-2000– vrijwillig de taak op ons om in Zeeland de SCEZ als centraal loket te laten fungeren waar vondsten kunnen worden gemeld en verwerkt. Eén centraal loket is efficiënter en de nodige kennis om vondsten te beoordelen heeft de SCEZ in huis.

Daarnaast kan er op kleine schaal ook kennis actief worden gegenereerd, en kan nieuw vergaarde kennis worden geëvalueerd. Dit kan alles ten dienste komen aan het ontwikkelen van (lokaal) archeologiebeleid en de uitvoering daarvan.

**Wij zullen in de periode 2006-2012 de archeologische kennis op peil brengen door:**

- **opstellen van een Provinciale Onderzoeksagenda**
- **stimuleren van een provinciebrede netwerkstructuur**
- **inlopen achterstanden in beschrijving, registratie en ontsluiting van de provinciale archeologische collectie en archieven.**

### c. Ontsluiting archeologisch erfgoed

Met deze ambitie willen we aansluiten en mede invulling geven aan het programma “Erfgoed Toegankelijk” uit C-Culture: het Zeeuwse erfgoed zichtbaar en beleefbaar maken. Het belang van de archeologische monumentenzorg moet door velen gezien en beleefd worden, wil het bodemarchief de toekomst halen. Wij willen hier echter meer mee dan louter een inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkelingen. Er moet ook aandacht



Reconstructie Romeins poortgebouw Aardenburg

zijn voor voorlichting en tentoonstellingen, erfgoededucatie en het fysiek zichtbaar maken van het archeologisch erfgoed.

Wij willen voorlichting geven aan betrokken overheden, planontwikkelaars, eigenaren en gebruikers van archeologische terreinen en het brede publiek. Voorlichting kan betrekking hebben op de te realiseren beschermende maatregelen, maar kan zich ook richten op de vakinhoudelijke kanten van de archeologie. Concreet denken wij aan het informeren van publiek bij grotere opgravingen die door de provincie of in opdracht van de provincie worden uitgevoerd.

#### *Informatiecentrum*

Eerder in de nota hebben wij aangegeven Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland te zien als hét provinciale kenniscentrum op het gebied van de archeologie. In de functie van kenniscentrum zien wij voor de SCEZ tevens een rol weggelegd als informatiecentrum. Zowel voorlichting en communicatie, inzet archeologische expertise van de provinciaal archeoloog en de consulent erfgoededucatie geven "Zicht op Erfgoed". Onder te taken van een informatiecentrum wordt verstaan:

- beschikbaar stellen van vondsten en vondstdocumentatie uit het Zeeuws Archeologisch Depot voor diverse doeleinden (tentoonstellingen, wetenschappelijk onderzoek,...)
- informeren van een breed publiek over archeologie in Zeeland
- openstellen van het provinciaal archeologisch depot voor publiek

Het informatiecentrum vervult een belangrijke publieksfunctie, die nu ten dele ingevuld door verschillende lokale en regionale musea en de tentoonstellingsruimte bij de SCEZ. In deze laatste ruimte worden naast exposities over archeologisch onderzoek en archeologische vondsten ook aandacht besteed aan andere facetten van cultureel erfgoed.

Wij denken voor het informatiecentrum aan het uitbouwen en centraliseren van volgende onderdelen:

- samenwerking genereren en versterken tussen de verschillende musea, oudheidkamers en de SCEZ i.r.t. het museumbestel waar de "culturele biografie van de regio" onderdeel van is.
- informatie beschikbaar stellen via de website van de SCEZ.
- catalogus (beschrijving en foto's) van de "specials" (o.a. voor bruikleen).
- Zeeuwse referentiecollectie verder ontwikkelen en via het webportal cultureel erfgoed toegankelijk maken.

**Wij zullen in de periode 2006-2012 zorgen dat het archeologische erfgoed meer, beter en actiever ontsloten wordt door:**

- **projecten die de fysieke zichtbaarheid, beleving en ontsluiting op structurele wijze van het archeologisch erfgoed (mede) mogelijk maken.**
- **naast gemeenten, ook projectontwikkelaars, amateur-archeologen, eigenaren en gebruikers van terreinen die op de AMK Zeeland zijn aangegeven actief te informeren over het provinciale archeologiebeleid.**

# Partners in uitvoering

## 5.1 Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland

Dé partner bij het uitvoeren van het provinciaal archeologiebeleid is de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. Bij de oprichting werd het Provinciaal Archeologisch Centrum Zeeland in deze stichting opgenomen. In 2003 is er met het aanstellen van een beleidsmedewerker archeologie een definitieve scheiding aangebracht tussen beleid en uitvoering.

Het mag uit de vorige hoofdstukken duidelijk zijn dat de SCEZ een belangrijke rol vervult op het terrein van archeologisch erfgoed. SCEZ geeft mede uitvoering aan onze ambities maar ook aan onze wettelijke taken.

Volgende uitvoeringstaken worden door de SCEZ uitgevoerd:

- beheer van de provinciale archeologische collectie ( vondsten én archief)
- beschikbaar stellen van vondsten en vondstdocumentatie
- deskundigheidsbevordering en kennisoverdracht aan vrijwilligers
- informeren van een breed publiek, o.a. bijdrage leveren aan erfgoededucatie
- coördineren van een provinciebrede netwerkstructuur
- advisering aan gemeenten, waterschappen en particulieren in een breed cultuurhistorisch kader
- verschaffen, beheren en ontsluiten van archeologische kennis en data
- aannemen van vondstmeldingen ex. art. 47 Monumentenwet 1988
- creëren van een vangnet voor toevalsvondsten en noodonderzoek door het behouden van een beperkte opgravingsbevoegdheid.

## 5.2 Vrijwilligers/amateur-archeologie

Een andere belangrijke uitvoerder is de amateur-archeologie in Zeeland. De amateur-archeologen kunnen een wezenlijke bijdra-

ge leveren om archeologische monumentenzorg positief in de schijnwerpers te plaatsen. Bij voorlichting en onderzoek maken wij dankbaar gebruik van de kennis van amateur-archeologen. Anderzijds moeten ook wij de georganiseerde amateurs ten dienste staan, bijvoorbeeld door hun deelname aan opgravingen te stimuleren, vondstmeldingen aan te nemen en hen op de hoogte te houden van nieuwe ontwikkelingen en kennis. Deze functies worden ingevuld door de SCEZ.

Waar kunnen wij amateur-archeologen voor inzetten:

- op advies van het bevoegd gezag werkzaamheden begeleiden op locaties waarvan de archeologische waarde niet is vastgesteld of niet of in geringe mate aanwezig is.
- wanneer zij aan de kwaliteitsvoorwaarden kunnen voldoen, kunnen zij van de ROB toestemming krijgen om niet beschermenswaardige vindplaatsen op te graven in samenwerking met de provinciaal archeoloog
- Signaalfunctie bij toevalsvondsten, handhaving en uitvoering beleid

Behalve amateur-archeologen zijn er ook schatgravers actief. Schatgravers dragen in tegenstelling tot de amateur-archeologie niet bij aan het verhogen van de archeologische kennis in Zeeland. Wij willen in deze nota benadrukken dat schatgraverij bij wet verboden is. Wij willen stimuleren dat vondsten geregistreerd worden en betrokken partijen informeren over wetgeving en mogelijke maatregelen om schatgraverij tegen te gaan. Wij adviseren daarom gemeenten een detectorverbod op te nemen voor de hele gemeente of voor de terreinen van bekende archeologische waarde in de algemene politieverordening. Tevens willen wij benadrukken dat ook voor het georganiseerd verband het uitgangspunt behoud in situ moet zijn.

# Instrumentarium en financiële kader 2006-2012

## 6.1 Instrumentarium 2006-2012

Om onze verantwoordelijkheden in te vullen en de ambities te realiseren beschikt de Provincie Zeeland over een formatie van in totaal 4,23 fte.

Voor de beleidsontwikkeling en -toetsing van het archeologiebeleid is er binnen de provinciale organisatie een Beleidsmedewerker Archeologie (1 fte). Voor de uitvoering van en de advisering over het provinciale archeologiebeleid is bij de SCEZ een provinciaal archeoloog (1 fte, waarvan 0,15 fte via het Steunpunt), een assistent provinciaal archeoloog (0,844 fte) documentalist (0,6 fte) en een depotbeheerder (0,79 fte). Omdat het archeologiebeleid vele (ook) ruimtelijke terreinen omvat, wordt er vanuit andere directies onrechtstreeks ook tijd besteed aan archeologische monumentenzorg. Hoewel de grootste verantwoordelijkheid voor het archeologisch erfgoed met het wetsvoorstel wordt neergelegd bij de gemeenten, is het noodzakelijk dat er een intensivering is van provinciale taken. Met name op het gebied van toetsing, handhaving en advisering zal dit gebeuren. Daartoe willen wij middelen uittrekken voor het opvangen van deze werkzaamheden door extra personeelsinzet.

Voor het uitvoeren van het archeologiebeleid 2006-2012 maken wij gebruik van reeds bestaand instrumentarium, waarvoor financiële middelen in de Cultuurnota 2005-2008 "Cultuur Continu" zijn voorzien. Het gaat hierbij om:

- Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland
- Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie
- Archeologische Werkgemeenschap Nederland, afd. Zeeland
- C-culture

In het convenant budgetfinanciering en de prestatieafspraken met de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland en Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie zal ook aandacht gegeven worden aan het terrein van de archeologische monumentenzorg.

Wij willen projecten voor het ontsluiten van het archeologisch erfgoed (ambitie 3) mede mogelijk maken. Archeologische projecten moeten voldoen aan de gestelde criteria en doelstellingen uit C-Culture en kunnen binnen die programma's worden aangevraagd.

## 6.2 Financieel kader 2006-2012

Het kan voorkomen dat de kosten voor archeologisch onderzoek bijzonder hoog zijn ten opzichte van de totale investeringslasten. Wanneer die kosten redelijkerwijs niet ten laste van de initiatiefnemer kunnen worden gebracht, spreken we van **excessieve kosten**. De Provincie als vergunningverlenende instantie bij de ontgrondingenvergunning en als bevoegd gezag bij M.E.R.-plichtige projecten is wettelijk verplicht een maximale bijdrage van € 190.000,— (€ 0.50,— per inwoner) per casus bij te dragen. Om in aanmerking te komen willen wij de aanvragen casusafhankelijk beoordelen. De bijdrage in excessieve kosten kan enkel verrekenend worden bij een definitief onderzoek, waarbij andere belangen prevaleren boven de archeologische. Richtlijnen voor het beoordelen van excessieve kosten zijn:

- 1 vooronderzoek heeft plaatsgevonden;
- 2 de initiatiefnemer kan aantonen dat zorgvuldig voldoende alternatieven zijn onderzocht;
- 3 initiatiefnemer kan aantonen dat de kosten redelijkerwijs niet verhaald kunnen worden op de investeringslasten of terugverdiend worden met het project;
- 4 provinciaal belang is aan de orde.

Wat van provinciaal belang is en inhoudelijke criteria kunnen vastgelegd worden in een provinciale onderzoeksagenda, tot deze is vastgesteld zal over het provinciale belang op basis van de huidige beschikbare kennis en kunde geoordeeld worden.

In de geest van Malta is bij de ratificering reeds het **verstoordersprincipe** overgenomen en het is nu ook één van de belangrijkste pijlers uit het wetsvoorstel. In het provinciale beleid hebben wij dit financieringsprincipe overgenomen. Wij moeten – wanneer wij initiatiefnemer zijn - de kosten voor het noodzakelijke archeologische onderzoek in projectbudgetten voorzien. Het is niet uit te sluiten, dat ondanks beoordeling van de verwachtingswaarde, bij de uitvoering alsnog archeologische resten aan de oppervlakte komen. Gezien de onzekerheid in hoeverre er jaarlijks ook daadwerkelijk sprake is van een archeologievondst, waarbij de Provincie Zeeland de (eigen) excessieve kosten moet betalen, zal hiervoor geen separaat budget in de provinciale begroting worden vrijgemaakt. In de provinciale begroting zal het risico van excessieve kosten bij een archeologievondst worden opgenomen in de paragraaf

weerstandsvermogen, waarbij de daadwerkelijk optredende excessieve kosten jaarlijks ten laste van de algemene middelen worden gebracht. Wanneer het nog vast te stellen drempelbedrag wordt overschreden, kan de Provincie Zeeland een aanvraag indienen tot bijdrage in excessieve kosten bij het Rijk.

De grootste verantwoordelijkheid voor het behoud van het archeologisch erfgoed wordt in de toekomst bij de gemeenten neergelegd. Daarom willen wij stimuleren dat zij een (inter)gemeentelijk beleid opstellen, dat hun de mogelijkheid geeft om belangen af te wegen en keuzes te maken. Het maken van die keuzes kan enkel op basis van inhoudelijke argumenten en kwaliteiten. Het is dan ook belangrijk dat gemeenten investeren in kennis, met name in die gebieden waar zij in de toekomst ontwikkelingen zien. Specifiek denken wij hierbij aan de dynamische kernen van hoge archeologische waarde. Deze kaarten kunnen de gemeenten inhoudelijke handvaten, argumenten geven voor het afwegen van belangen en het maken van keuzes. Wij willen deze wijze van omgaan met archeologische waarden stimuleren en gemeenten hierbij concreet ondersteunen door subsidie te verlenen in het opstellen van dergelijke gedetailleerde archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaarten. ( € 65.000,—)

De rol van provincies in het kader van de monumentenwet bestaat uit een groot deel uit toezicht op gemeenten maar ook op het ondersteuning bieden aan gemeenten. Daartoe willen wij graag dat de SCEZ investeert in een provinciebrede netwerkstructuur waarin rijk, vrijwilligers, gemeentearcheologen, provinciaal archeoloog en beleidsarcheologen betrokken zijn, opdat kennis niet versnipperd raakt en iedereen ten dienst kan komen. Tevens willen wij de gemeenten ondersteunen door te investeren in een pilot gemeentearcheoloog bij de SCEZ. De pilot eindigt op 31-12-2008.

Voor het opstellen van een provinciale onderzoeksagenda willen wij éénmalig € 50.000,— investeren, zodat er een instrument is vastgelegd voor inhoudelijke en beleidsmatige beoordeling van selectiebeleid.

Voor het op peil brengen van het provinciaal archeologisch depot door het inlopen van achterstanden in beschrijving, registratie en ontsluiting van de provinciale archeologische collectie en archieven willen wij éénmalig een bedrag van € 160.000,— ter beschikking stellen. Tenslotte is het onze ambitie om te investeren in beheer en behoud van archeologische terreinen. Op basis van het (te schrijven) projectplan zal hieraan uitvoering worden gegeven.

# Toetsingskader

## Archeologische Monumentenkaart Zeeland:

### *Terreinen van zeer hoge, hoge en archeologische waarde:*

De waarden dienen in de bodem behouden te blijven en ontwikkeling op dit terrein is daarom niet mogelijk. Wanneer andere belangen prevaleren moet de archeologische waarde door planinpassing- en aanpassing behouden blijven. Wanneer dit niet mogelijk is en planinpassing en –aanpassing niet mogelijk is, moet de archeologische waarde door middel van opgraving, documentatie en deponeren in het ZAD (Zeeuws Archeologisch Depot) worden veiliggesteld.

### *Kernen van hoge archeologische waarden*

Uitgangspunt behoud in situ door planinpassing en –aanpassing, ontwikkelingen kunnen plaatsvinden wanneer de aanwezige archeologische waarden zijn veiliggesteld of uit archeologisch onderzoek duidelijk is dat deze niet (meer) aanwezig zijn.

## Indicatieve kaart Archeologische Waarden:

### *Gebieden met middelhoge en hoge archeologische verwachtingswaarde*

Bij nieuwe ontwikkelingen dient ter bescherming en behoud van eventueel archeologische resten voorafgaand aan de planontwikkeling archeologisch vooronderzoek te worden uitgevoerd.

### *Gebieden met lage of zeer lage verwachtingswaarde*

Archeologisch onderzoek ter behoud en bescherming van eventuele archeologische waarden is niet noodzakelijk tenzij er vindplaatsen bekend zijn vanuit het **Zeeuws Archeologisch Archief** en het nationaal archeologisch informatiesysteem (**ARCHIS**).

### *Geen archeologisch onderzoek noodzakelijk wanneer:*

- aangetoond is dat geen archeologische (verwachtings)waarden aanwezig zijn
- werkzaamheden vergunningvrij kunnen worden uitgevoerd
- werkzaamheden niet dieper worden uitgevoerd dan 30 cm onder het maaiveld
- het te verstoren oppervlak niet groter is dan 100 m<sup>2</sup>, tenzij het een terrein dat op de Archeologische Monumentenkaart Zeeland gewaardeerd is als een terrein met zeer hoge of hoge archeologische waarde;
- herbouw met dezelfde afmetingen en dezelfde maat funderingen (horizontaal en verticaal) als oude bouwwerk.

# Verklarende woordenlijst en gebruikte afkortingen

AHN:	Actueel Hoogtebestand Nederland; met dit databestand is het mogelijk nog aanwezig micro-reliëf dat met het blote oog nauwelijks zichtbaar is, zichtbaar te maken. Verdwenen dijken, afgegraven kasteelbergen, oude waterlopen zijn hiermee op te sporen.		kelijke plaats (in de bodem) bevinden en dus niet verplaatst zijn.
AMK:	Archeologische Monumentenkaart Zeeland	C-culture:	uitvoeringsprogramma van de Cultuurnota 2005-2008 "Cultuur Continu"
ARCHIS:	Nationaal Archeologisch Informatiesysteem	CHS:	Cultuurhistorische Hoofdstructuur
ex situ:	niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en/of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ, is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).	IKAW:	Indicatieve kaart Archeologische Waarden
in situ:	ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en/of artefacten (materiële archeologische sporen) zich nog op de oorspron-	ISV:	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
		KNA:	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
		SCEZ:	Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland.
		ZAA:	Zeeuws Archeologisch Archief
		ZAD:	Zeeuws Archeologisch Depot.

# actiepuntenlijst ambities

<b>Kennis voor Beleid</b>	
Investeren provinciebreed netwerk	2006-2008
Inlopen achterstanden depot	2008
Opstellen Provinciale Onderzoeksagenda	2006
<b>Behoud in situ</b>	
Toetsen procedures waarin GS bevoegd gezag is	2005-2008
Realisatie archeologievriendelijk beheer	2008 2012
Toetsen waterpeilbesluiten	2006-2008
<b>Ontsluiten archeologisch erfgoed</b>	
Projecten mede mogelijk maken	2005-2008
Actief informeren provinciaal archeologiebeleid	2005-2008